

Type:	History Thesis
Title:	Vaandeldragers van het bouwen aan de verzorgingsstaat in Rotterdam
Author:	Hagoort, J.J.
Summary:	The idea of a community center originates, for Rotterdam, in the work of a workshop led by Alexander Bos. They promote, within the social tradition of urbanism, the 'neighbourhood-unit'. This unit represents the maximum range an individual can cope with. Within this range the complete sociocultural life will take place. Among the facilities such an area offers, the community center takes center stage. It accommodates several public services in a composition of multi-functional spaces. It's size transcends 'de buurt' ; smallest of the scales Bos distinguishes for a city. This area provides it's own, characteristic, sociocultural elements. This includes the small scale community center called 'buurthuis'. Approximately twenty-five years later the municipality of Rotterdam set up a council specifically responsible for policy concerning these kinds of accommodation. Another two and a half decades after the council is set aside, many small scale community centers are still being set up Rotterdam. One such an accommodation is 'de Nieuwe Banier' in the north of Rotterdam. Even though it was originally a printing office and later a theater it now, without any rebuilding, can be characterized as 'buurthuis'. The analysis of that building leads to the conclusion that in this case the 'buurthuis' is not an architectural type but is most probably to be discerned by it's organization or programming.
Keywords:	Urbanism, sociocultural, neighbourhood-unit, community center, Rotterdam, architectural type
Mentor:	Broekhuizen, D.
Faculty:	Architecture
Department:	History of architecture & urban planning
Programme/Section/Other:	AR2A010 Architectural History Thesis
Hand-in date:	2015-01-30
Language:	Dutch
Comment:	Part of the workshop: "Bouwen aan de verzorgingsstaat. Welzijnsaccommodaties vernieuwen in Rotterdam."
Study number:	1302868
Submitter email:	j.j.hagoort@student.tudelft.nl

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	
Aanleiding voor het onderzoek	6
Problematiek en relevantie van het onderwerp	6
Doelstelling van het onderzoek	7
Structuurbeschrijving van de scriptie	7
Defenitie van terminologie	8
DE STAD DER TOEKOMST DE TOEKOMST DER STAD	
THEORIE: WAT IS EEN WELZIJSACCOMMODATIE	
1.1 De Wijkgedachte	10
1.2 De Rotterdamse wijkgedachte	11
1.3 Aspecten van het sociaal-culturele leven	12
1.4 Wijkhuis	14
1.5 Buurthuis	16
RAAD VOOR DE GEMEENTELIJKE WIJKACCOMMODATIES	
BELEID: WAARTOE DIENT EEN WELZIJSACCOMMODATIE	
NIEUWE BANIER VAN HET BOUWEN AAN DE VERZORGINGSSTAAT	
PRAKTIJK: HOE WERKT EEN WELZIJSACCOMMODATIE	
3.1 Opdrachtgever	20
3.2 Doelstellingen	22
3.3 Functioneren in de wijk	23
3.4 Typering van de ruimtes	28
CONCLUSIE	
Wat is een welzijnsaccommodatie	38
Waartoe dient een welzijnsaccommodatie	39
Hoe werkt een welzijnsaccommodatie	39
BRONNEN	
Literatuurlijst	41
Archieven	42

VOORWOORD

Veel woorden zijn gelezen over, maar weinig toegevoegd aan, het onderwerp waar dit schrijven over spreekt. Dit is echter, zo heb ik mij laten vertellen, de aard van architectuurhistorisch onderzoek. Zo is het waardeoordeel en verval in betoog hier ondergeschikt aan onderbouwing van dat wat beweerd wordt. De getuigenis geeft blijk van de mate waarin kennis, maar ook begrip is gevormd. Mijn overtuiging is dan ook, tekortkomingen in tijdbeheer daargelaten, dat dit werk mijn gezichtsveld heeft verbreed in stedenbouwkundig en maatschappelijk opzicht. Rest mij niettemin een woord van dank uit te spreken aan de volgende personen, in alfabetische volgorde; Bert Uyterlinde, Dolf Broekhuizen, Eva Reekers, Henk van der Linden, Jan van de Ree, Jurrian Arnold, Peter van Veldhoven, Ron van der Hoeven. Dank.

INLEIDING

Aanleiding voor het onderzoek

¹
Bos, A. (1946), p.5.

²
Embden, S. J. v. (1949), p.558.

³
Amerongen, W. P. v. (1982),
p.29.

Deze scriptie is geschreven in de scriptiewerkplaats: 'Bouwen aan de verzorgingsstaat. Welzijnsaccommodaties vernieuwen in Rotterdam'. Als tijdelijk onderdeel van de Veldacademie werkte zij mee aan een onderzoek naar welzijnsvoorzieningen in Rotterdam voor de gemeente van diezelfde stad. De Veldacademie, een "praktijkgerichte onderzoeksplaats waar studenten van verschillende disciplines aan actuele stedelijke vraagstukken kunnen werken", trachtte de voorzieningen in kaart te brengen alsmede hun maatschappelijke waarde te achterhalen. Ter verdieping, in met name de bouwkundige aspecten, kreeg iedere student een specifiek gebouw toegewezen in Rotterdam Noord.

Problematiek en relevantie van het onderwerp

"Zijn onze groote steden nog wel stedelijke gemeenschappen? Zijn zij eigenlijk niet lanzamerhand geworden tot groote agglomeraties van afzonderlijke levende mensen, die wel het verband voelen tot de sociale groep, waartoe zij behoren, doch die zich buiten deze groep verloren wanen in de massa?" ¹

Deze uitspraak, van Rotterdams burgemeester in 1946, is opvallend actueel. De toenemende individualisering en tegelijkertijd afnemende grip op de wereld om ons heen kennen ook wij. Het bovenstaande citaat is ten geleide van *De stad der toekomst de toekomst der stad* geschreven door een studiegroep onder leiding van Alexander Bos. De boodschap die dit werk bevatte was "sedert [1949] gemeengoed geworden in de stedenbouwkundige wereld, en ook al daarbuiten". ²

"De wijkgedachte gaat ervan uit dat een stad...een planmatige ontwikkeling behoeft. Hierin dienen duidelijk herkenbare wijken van ca. 20.000 inwoners te worden ontworpen met eigen voorzieningen, culminerend in het wijkgebouw waar het wijkbestuur zetelt." ³

Het vereenzamen van de stadsbewoner en zijn ontbrekend sociaal besef was dus tegen te gaan met behulp van decentralisatie. Onder de gangbare thema's van stedelijk beleid staat in het hedendaagse Rotterdam diezelfde decentralisatie en bijbehorende participatie weer hoog op de agenda. De gemeente zelf wordt verantwoordelijk voor de uitvoer van de nieuwe Wet Maatschappelijke Ondersteuning terwijl ook een bezuining de ronde gaat. Dit leidt, onder andere, tot een nieuwe bestuurstructuur die deelgemeenten zal vervangen door kleinschalige gebieds-

commissies. Daarbij zal behalve in de commissies, ook in de maatschappelijke en reguliere zorg, steeds meer een beroep worden gedaan op burgerparticipatie.

Doelstelling van het onderzoek

De welzijnsvoorzieningen transformeren. Diverse vragen spelen een rol bij de nieuwe beleidsbepaling. Het doel van dit onderzoek is om op basis van historisch onderzoek te beschrijven hoe een bestaande accommodatie er uitziet en te analyseren wat de ontwerpuitgangspunten waren. Daarbij gaat het om de waarneming en beoordeling van het ontwerp.

In ruime zin behandeld deze scriptie dus het vraagstuk van de stad, die zich laat definiëren als het samenhangend geheel van haar gebouwde delen. In enge zin wordt daartoe slechts één zo een deel beschouwt, (het ontwerp van) een gebouw in Rotterdam Noord.

Mocht men de geschiedenis in tegengestelde richting doorlopen komt men, in het geval van een ontwerp, eerst de realiteit van het gebruik tegen alvorens de realisatie, het idee en de inspiratie daarvan tegen het lijf te lopen. Waar de ontwerper slechts het ontwerp kan toetsen aan de opdracht daar kan de geschiedschrijver, met terugwerkende kracht, de intentie van het ontwerp toetsen aan de realiteit ervan. Zo kan, op de schaal van een stad, de opdracht weer geanalyseerd worden aan de hand van beleid dat op zijn beurt weer beïnvloed is door heersend gedachtegoed.

Een chronologische opeenvolging van gedachtegoed, beleid, opdracht, ontwerp, bouw en gebruik heeft plaatsgevonden. Maar de bijbehorende intenties: ideaal, doelstelling, uitvoer, vertaling, realisatie en realiteit volgen elkaar niet noodzakelijkerwijs logisch op. De geschiedschrijver kan iedere afzonderlijke intentie echter direct toetsen aan de, bouwkundige, realiteit. En een uitspraak over het succes van verleden voornemens leidt op zijn beurt weer tot nieuwe voornemens die het proces, keer op keer, in gang zetten.

Structuurbeschrijving van de scriptie

Om te kunnen beoordelen in hoeverre het gebouw waarover deze scriptie verhaalt voldoet als welzijnsaccommodatie is eerst een antwoord nodig op de vraag: Wat is een welzijnsaccommodatie? Het werk van studiegroep Bos is, in ieder geval in Rotterdam, een van de eerste waarin het idee van een wijkhuis wordt aangedragen. Het bevat bovendien concrete uitgangspunten voor het ontwerp van zowel een wijk- als buurthuis. Deze boekenwijsheid wordt uiteengezet door de wijkgedachte (1.1) als stedenbouwkundig ideaal, na toelichting op de implementatie in Rotterdam (1.2), te behandelen van algemene (1.3) tot schaalgebonden specificaties van wijk (1.4) en buurt (1.5).

De Raad voor de Gemeentelijk Wijkaccommodaties is de eerste, en tot nu toe enige, overheidsinstelling in Rotterdam die zich expliciet en uitsluitend met welzijnsaccommodaties heeft beziggehouden. Zij hebben dan ook getracht gedachtes

4
Uit de inventaris van het archief
Dienst (Sport en) Recreatie Rot-
terdam blijkt, onder 'geschie-
denis van de archiefvormers',
dat de dienst van 1971 – 1980
Raad voor de Gemeentelijke
Wijkgebouwen, van 1980 –
1986 Raad voor de Gemeente-
lijke Wijkaccommodaties en van
1987 – 1989 Dienst Recreatie
en Wijkaccommodaties heette.

5
Keunen, Y. (2013, 14-09-
2013).

6
Van Dale Nederlands Woor-
denboek. <http://surfdiensten.vandale.nl/zoeken/zoeken.do>.
Geraadpleegd 9 januari 2015
Zoekterm: verzorgingsstraat.

7
Idem. Zoekterm: accommodatie.

8
Idem. Zoekterm: welzijn.

9
Idem. Zoekterm: welzijnszorg.

zoals die van Bos om te zetten in beleid. In de periode van 1971 tot 1989 hebben zij niet alleen veel accommodaties gerealiseerd maar ook het nodige geschreven over waartoe zij dienen.⁴ Als opdrachtgever (2.1) van de muzikentent op Pijnackerplein poogde de raad verschillende doelstellingen (2.2) aangaande het functioneren in de wijk (2.3) en het benodigd type ruimte (2.4) te realiseren.

Ondanks het verdwijnen van de bovengenoemde raad worden nog regelmatig accommodaties opgezet, zoals de Nieuwe Banier in de Agniesebuurt te Rotterdam Noord. Om te achterhalen hoe deze welzijnsaccommodatie werkt wordt met name gekeken naar het gebouw. De opdracht voor het verbouwen van een theaterverzamelgebouw tot 'bewonersbedrijf' brengt een aantal doelstellingen met zich mee.⁵ Deze verwoorden behalve de wens om op een bepaalde manier ten opzichte van de wijk te functioneren, ook de manier waarop het gebouw welzijn moet accommoderen. Ondanks dat er geen programma van eisen ten grondslag ligt aan de verbouwing is, door het analyseren van (het gebruik van) de ruimtes wel een conclusie te trekken over het soort ruimte dat een welzijnsaccommodatie doet werken. Door de opdrachtgever (3.1) te benoemen komen doelstellingen (3.2) aan het licht die het functioneren in de wijk (3.3) alsmede de typering van de ruimtes (3.4) kunnen toelichten.

Definitie van terminologie

Een verzorgingsstaat is een "land waarin de overheid garant staat voor een zeker welvaarts- en welzijnspeil van de burgers"⁶. In dat geval ligt het voor de hand dat ook lokale gezagsdragers welzijn accommoderen. Wat dan "ten behoeve van het verblijf van personen is aangebracht of ingericht"⁷ moet voorzien in een "goede lichamelijke en geestelijke gezondheid, thans met name het zich welbevinden in onstoffelijk opzicht"⁸. Zorg voor welzijn wordt in het kader van welzijnsaccommodaties echter sterker geassocieerd met "zorg voor het geestelijk, onstoffelijk welzijn van de sociaal en economisch minderbedeelden (voor buitenlanders, bejaarden, jongeren, door de bevordering van sport en recreatie, maatschappelijke dienstverlening, wijk- en samenlevingsopbouw enzovoort)"⁹.

De nadruk op het mentale aspect geeft weinig aanleiding om tot een specifiek gebouw te komen. De vele synoniemen van welzijnsaccommodatie laten zich echter splitsen in een tweetal termen die, veelal onderling inwisselbaar, het gebouw wel enigszins typeren. Voor het eerste deel kwalificeren zich indicaties van schaal zoals wijk- en buurt-, indicaties van doelgroep zoals jeugd- en kinder-, maar ook indicaties van programma zoals welzijns-, sociaal-, ontmoetings-, tref-, multifunctionele-, creativiteits-, cultureel-, en zalen-. Voor het tweede deel kwalificeren zich indicaties van ruimtesoort zoals -hok, -honk, -huis, -gebouw, -complex, of indicaties van de aard zoals -gelegenheid, -voorziening, -accommodatie, -instituut, maar ook indicaties van ligging zoals -centrum. Zo krijgt men onder andere wijkgebouw, buurthuis, jeugdhonk, ontmoetingscentrum, trefpunt, zalencomplex en multifunctionele accommodatie.

Het betreft dus een centraal gelegen, lokale voorziening die multifunctioneel

van aard is. De nadruk lijkt desalniettemin te liggen op sociaal en cultureel vlak. Bouwkundig gezien worden we echter weinig wijs, eerder verward, over de kenmerken van een buurthuis.

Alvorens te beschrijven wat studiegroep Bos onder wijkgebouw en buurthuis verstaat loont het om ook deze twee veelvoorkomende termen nader te definiëren. Het wijkcentrum, synoniem met wijkgebouw, is een “gebouw en instelling voor de behartiging van de sociaal-culturele belangen van een stadswijk”¹⁰. Het buurthuis is een “gebouw bestemd voor sociaal-culturele activiteiten van een buurt”¹¹. Beide gevallen onderschrijven de nadruk op het sociaal-culturele.

Over deze begrippen, als ook over buurt en wijk zelf, bestaat de nodige verwarring. Dientengevolge worden ze door de verschillende stukken literatuur heen inconsequent toegepast. Hierdoor is toetsing van het werk door studiegroep Bos af en toe lastig. Gekozen is om ten alle tijden de definitie van Bos te hanteren, en te interpreteren of het een wijk- of buurthuis betreft.

10

Idem. Zoekterm: wijkcentrum.

11

Idem. Zoekterm: buurthuis.

¹ Embden, S. J. v. (1949), p.558.

² Bos, A. (1946), p.26.

³ Amerongen, W. P. v. (1982), p.29.

⁴ Tönnies (1988 in Besemer [2008], p.2).

⁵ Durkheim (1990 in Besemer [2008], p.2).

⁶ Embden, S. J. v. (1949), p.559.

⁷ Blom e.a. (2004), p.14.

⁸ Idem, p.17.

1.1 De wijkgedachte

Het wijkgebouw of buurthuis, als stedenbouwkundig element in Rotterdam, is in zekere zin terug te voeren tot het werk van studiegroep Bos. Haar visie sluit aan op een traditie de ideale stad te beschrijven. *De stad der toekomst de toekomst de stad* is dan ook niet los te zien van de tuinstad door Engelsman Ebenezer Howard maar is met name gebaseerd op de 'Neighbourhood-unit' van Amerikaan Clarence Arthur Perry. Deze werken staan weer voor de omslag in het denken over de stad die de nadruk legt op het sociale. De stad is niet langer slechts een som der gebouwde delen, maar vooral een samenleving van individuen. "Het gaat om de vormgeving van het (openbare) leven méér nog dan om de vormgeving van de materie, van de stenen van de stad."¹

Zelf begint Alexander Bos met zijn gedachten bij steden voor 1800 die succesvol het 'wezen der stad', te weten "concentratie en intensivering", tegenover het platteland stellen.² Na 1800, laat de industriële revolutie echter haar sporen na; meer mens en meer activiteit in hoge bebouwingsdichtheid. Deze "speculatieve wildgroei" veroorzaakt isolatie bij de stadsbewoner die daarbij de notie van gemeenschap uit het oog verliest.³ Eind negentiende eeuw onderscheid men, in de sociologie, om die reden het landelijke 'gemeenschap' en stedelijke 'samenleving' waarbij het de laatste aan solidariteit ontbreekt.⁴ Gebrekkige saamhorigheid komt voort uit het kortstondige van betrekkingen in de stad wat, nogmaals, vervreemding tot gevolg heeft.⁵ "De gehele wedergeboorte van de stedenbouw in onze dagen is een uitvloeisel van onze wanhoop over de grote stad. Uit deze wanhoop schreef Howard, de vader van de moderne stedenbouw zijn 'To-morrow'."⁶

De befaamde tuinstad is de oorsprong van waaruit "in de Nederlandse ruimtelijke ordening twee richtingen ontstaan: de functionaristen...en de socialistische stedenbouwers".⁷ Voor die tweede stroming wordt de introductie van de wijk als stadseenheid door socioloog Perry essentieel geacht. Volgens zijn studie is "een gezonde gemeenschapvorming...maakbaar...op het niveau van de wijk" dat als autonoom stedenbouwkundig fragment van de stad sociale cohesie vertoont.⁸

Waar bij Perry de basisschool als uitgangspunt voor de wijk dient, daar is door Bos het gezin als basis genomen voor de buurt. Door de ontwikkeling van een model voor Zuidwijk, met de buurt als ruimtelijke eenheid, wordt het werk van zijn studiegroep dan ook een voortzetting, en niet slechts interpretatie, van het werk door Perry. "Een moeilijke stap gezien het feit dat er geen wetenschappelijke regels bestaan over de vertaling van sociologische modellen naar een ruimtelijke context."⁹

In de periode die volgt is W.F. Geyl, ambtenaar Openbare Werken in Rotterdam, belangrijk bij het uitdragen van de wijkgedachte. Hij geeft denkbepelden van

Howard, Perry en studiegroep Bos gestalte in “een schema dat hij ‘de gelede stad’ noemde en publiceerde [vervolgens] veelvuldig over deze materie”.¹⁰ In navolging van *De stad der toekomst de toekomst der stad* geeft het schema de “ruimtelijke en sociale ordening van de stad weer op basis van de hiërarchie: woning -buurt -wijk -stadsdeel -stad” die typerend is voor deze publicatie. “Elke eenheid omvat een...vastgesteld aantal inwoners, c.q. woningen. Hieraan worden de voorzieningen gekoppeld, die in opeenvolgende niveaus (buurtcentrum, wijkcentrum e.d.) de dragers van de wijkgedachte zijn.”¹¹ Die wijkgedachte is nu reeds aan het licht gekomen. “Voor de stedenbouwer betekent dit beginsel dat de wijken moeten worden ingericht als duidelijke eenheden, waar plaats is voor alles wat het wijkleven kan bevorderen.”¹²

1.2 De Rotterdamse wijkgedachte

De burgemeester van Rotterdam geeft, ten geleide van het werk door de studiegroep Bos, bondig weer wat de stedelijke opgave is voor Rotterdam zo kort na de tweede wereldoorlog. Hij appelleert aan een gemeenschapszin die, naar zijn mening, veelal ontbreekt in de stad. Zonder direct te refereren aan de wederopbouw acht hij decentralisatie noodzakelijk. Zijn motivatie heeft aan tegenwoordigheid niets ingeboet. Ook nu nog bestaat het dagelijks bestuur van de gemeente uit Burgemeester & Wethouders. Deze laat zich weliswaar adviseren door de gemeenteraad, waarin de burger zich vertegenwoordigt weet, maar kan zich slechts bezighouden met hoofdlijnen. Het zijn, net zo goed als waren, dan ook veelal de ambtenaren die de stad besturen. Met een hernieuwde ‘zelfwerkzaamheid’ kan de burger ‘zijn eigen zaken regelen’. Bij uitstek geschikt hiervoor is uiteraard de wijk, mits die een zekere mate van autonomie heeft. Centraal in de wijk bevindt zich daartoe het ‘wijkhuis’ waaraan het stadhuis enige lasten kan afdragen.

Ongeacht of de decentralisatie van na de oorlog ook uit financiële overwegingen plaatsvond (, en de zorgen om gemeenschapszin ondergeschikt,) is de vorm waarin deze gegoten werd vergelijkbaar met de huidige.

Voor de studiegroep Bos was de maatschappelijke teloorgang wel degelijk primair van belang.

*“ De sociale neigingen in mens en gemeenschap verweren zich tegen vervlakking en vervreemding, door het stadsleven teweeggebracht. Zonder er van uit te gaan, dat er één afdoend geneesmiddel tegen deze euvelen bestaat, pleiten wij toch met overtuiging voor de wijkgedachte: de mens kan immers pas in een min of meer overzichtelijke levenskring de totaliteit van het leven ervaren en verwerkelijken, en het gemeenschapsbesef eerst door de dagelijkse oefening op een gebied, dat de menselijke schaal niet te buiten gaat, tot ontwikkeling komen. Dit pleidooi wil intussen geenszins de unieke betekenis van de grote stad als geheel uit het oog doen verliezen. ”*¹³

Het gemis aan ware gemeenschapszin leidt volgens hen tot een armzalig sociaal-cultureel leven. Daar staat tegenover dat in een overzichtelijke levenskring

het sociaal-culturele leven floreert en er, mits het individu zelfredzaam is, bijeenkomsten ontstaan die leiden tot cultuur. En daarom is de wijk, als “kring [die] ruim genoeg [is] voor belangrijke sociaal-culturele activiteit en toch weer niet te groot om persoonlijk overzicht en verantwoordelijkheidsgevoel te waarborgen”¹⁴, volgens studiegroep Bos een voorwaarde voor stedelijke gemeenschapsvorming. Decentralisatie is hier eerder gevolg dan oorzaak.

Ingenieur Alexander Bos is tot zijn pensioen in 1959 directeur van de Dienst Volkshuisvesting in Rotterdam. Dat is hij sinds 1945 na, vanaf 1931, vier jaar ingenieur en nog eens tien jaar adjunct directeur te zijn geweest bij respectievelijk de Dienst voor stadsontwikkeling en de Gemeentelijke Technische Dienst voor de Afdeling Stadsontwikkeling, Bouwtoezicht en Volkshuisvesting.¹⁵ In die tijd doet de wijkgedachte zijn intrede. De invloed is, tussen een tiental ‘wederopbouw wijken’, in het bijzonder zichtbaar bij Pendrecht en Zuidwijk. “Binnen de Nederlandse stedelijke geschiedenis is de Rotterdamse woonwijk Zuidwijk de vroegste vertaling van het idee van wijkgedachte.”¹⁶

Het eerste plan voor Zuidwijk, opgenomen in *De stad der toekomst de toekomst der stad*, is van Willem van Tijen die dus onderdeel uitmaakte van de studiegroep. Het gerealiseerde plan, een uitbreiding van het origineel, dateert van 1950-65. Het plan voor Pendrecht komt van de hand van Lotte Stam-Beese die er in 1948 aan begon. Hier geldt niet de buurt maar de ‘wooneenheid’ als basisprincipe. “De Opbouwgroep [waar Stam-Beese lid van was] verkoos Pendrecht als studieobject voor het zevende CIAM-congres” dat in 1949 werd gehouden.¹⁷ Reeds voor de uitvoer, in 1953, bestond er twijfel over de beperkte omvang van wooneenheden. Maar “besef dat het begrip gemeenschapsvorming niet zou moeten worden beperkt tot buurtcontact, sociale controle en wijkbinding drong pas na het ontwerp van Pendrecht in de discussies en de beroepspraktijk door.”¹⁸

1.3 Aspecten van het sociaal-culturele leven

Het werk van de studiegroep is allereerst een betoog voor de wijkgedachte, dat volgens die groep het antwoord is op het lopende vraagstuk van de stad. Het legt de nadruk op het sociaal-culturele leven, in tegenstelling tot de politiek en economie. De wereld wordt hierbij gezien vanuit het individu dat onmogelijk de gehele stad kan overzien. Daarom oppert men de wijk, een combinatie van voorzieningen binnen een gebied dat voor het individu nog is te overzien. Als basis van de wijk geldt het gezin in haar woning. De wijk is zo ingericht dat het gehele sociale en culturele leven er plaats kan vinden. Enige uitzonderingen hierop vormen het stadsdeel en het stadscentrum. Het stadsdeel bestaat met name om bestuurlijke redenen maar omvat ook voorzieningen die de grootte van een wijk overstijgen. Ook het stadscentrum bestaat, in sociaal-culturele zin, om grotere faciliteiten te bieden.

Vragen hoe de wijk er idealiter bij ligt is in wezen vragen naar hoe men sociaal-cultureel leven vormgeeft. Bij het buurthuis, als bestemming van sociaal-culturele activiteiten, speelt hetzelfde vormgevingsvraagstuk. Om die reden is het interessant de aspecten van het sociaal-culturele leven die de studiegroep Bos

¹⁴

Bos, A. (1946), p.

¹⁵

Archief van A. Bos (1894-1984), lopend van 1932 tot 1980. Geraadpleegd via Het Nieuwe Instituut; voorheen NAI.

¹⁶

Blom e.a. (2004), p.18.

¹⁷

Blom e.a. (2004), p.22.

¹⁸

Blom e.a. (2004), p.23.

onderscheidt, en later als voorzieningen benoemd, weer te geven. Temeer daar de scriptiewerkplaats zelf ook een legenda heeft samengesteld om de verschillende ruimtes in een buurthuis te typeren.

1. Wonen	[-]
2. Algemene voorzieningen	[0. Algemeen]
a Winkels, bedrijven, markt	
b Het groen in de stad	
c Technische diensten; instellingen bestuur en beheer	
3. Medische en sociale zorg	[4. Zorg en 5. Maatschappelijk]
a Medische en hygienische verzorging	
b Materiële hulpverlening en maatschappelijk werk	
4. Sociaal verkeer	[2. Recreatie]
a Het verenigingsleven	
b Ontspanning	
5. Spel en sport	[6. Sport en beweging]
6. Opvoeding en onderwijs	[1. Educatie]
a Algemeen vormend onderwijs	
b Nijverheidsonderwijs	
7. Culturele ontwikkeling	[3. Cultuur]
a Sociale ontwikkeling	
b Geestelijke ontwikkeling	
8. Wetenschap en kunst	[3. Cultuur]
9. Godsdienstig en kerkelijk leven	[-]

Tussen teksthaken is de legenda weergegeven in een poging overeenkomsten te benoemen. Een verklaring voor de onvolledigheid, maar ook onbenoemde verschillen, van de legenda is dat deze slechts geldt voor een buurthuis. Dit terwijl de studiegroep het gehele leven in de wijk tracht te behandelen.

Het moge duidelijk zijn dat het buurthuis geen onderdak geeft aan private functies als wonen, noch aan beroepsmatige bezigheden. Bovendien is het buurthuis, qua schaal, onmogelijk te vergelijken met zelfstandige voorzieningen die een typisch gebouw behoeven. Dat sluit echter niet uit dat bepaalde onderdelen van bijvoorbeeld educatie, recreatie, cultuur, zorg en sport naast hun eigen thuis een plek krijgen in het buurthuis.

Omdat dit alles een kwestie van schaal is maakt de studiegroep onderscheid in buurt, wijk, stadsdeel en tenslotte de stad als geheel. Zo ook kennen veel aspecten een onderverdeling naar leeftijdscategorie. Tenslotte schrijft de studiegroep ook een zekere rangorde toe aan de volgorde van de benoemde aspecten.

1.4 Wijkhuis

In een 'overzicht van de voorzieningen in de onderdelen ener stadsgemeenschap' worden aantallen en beschrijvingen van voorzieningen, op de verschillende gebieden van het sociaal-culturele leven, gegeven. Aan faciliteiten in buurt, wijk en stadsdeel worden concrete en bouwkundige (ontwerp)uitgangspunten toegeschreven. Uitgangspunten, gezien het om een ideaal gaat dat geenszins wordt geëist van ieder afzonderlijk gebied. Dit wordt kracht bijgezet door enkele wijkbeschrij-

vingen, waarvan het Oude Noorden er één is. Een wijkbeschrijving in tabelvorm benoemt per aspect het aangetroffen aantal, en in een tweede tabel worden afwijkingen beredeneerd.

¹⁹
Bos, A. (1946), p.319.

²⁰
Bos, A. (1946), p.321-322.

“Woonwijken worden begrensd door grote stedenbouwkundige elementen (groen, water, emplacements, industrieterreinen), door een grote verkeersweg; terwijl woonwijken zich ook dikwijls aan weerszijden van één of twee verkeerswegen vormen. Een beschouwing van de plattegrond van onze stad laat zien, dat bij afstanden tot ca. 1 km nog van wijksamenhang kan worden gesproken. Afstanden van 500 m zijn wel een minimum. Naar gelang van de bebouwingsdichtheid bevatten volgroeide bestaande stadswijken gemiddeld 5000, max. 10.000 woningen, en tellen zij gemiddeld 20.000, max. 40.000 inwoners.” ¹⁹

De woningen liggen idealiter om een wijkcentrum met het gros van de voorzieningen. Bij beschrijving van de technische diensten, onderdeel van de algemene voorzieningen, staat:

“In elke wijk zijn nodig niet zozeer een aantal aparte gebouwtjes voor elk dezer doeleinden, dan wel een aantal lokalen, bureaux, garages, opslagplaatsen, werkplaatsen, e.d.. De behoefte aan lokaalruimte kan voor een groot deel zeer wel worden gecombineerd tot een programma voor een wijkhuis, dat o.a. Lokaliteiten zal bevatten voor:
a. wijkraad
b. politie
c. gas-, electriciteit-, waterleidingbedrijf
d. brandweer
e. hulppostkantoor
f. enkele afdelingen van de gemeentesecretarie...
g. gemeentewerken, onderhoud gebouwen, riolering, bestrating, enz.
...Niet in elke wijk zullen alle hier genoemde diensten een eigen localiteit behoeven te bezitten. Een of andere combinatie zal echter steeds wel nodig zijn. Zoals de naam al aanduidt, lopen van het wijkhuis uit de draden, die de wijkraad verbinden met het aspectrijke leven in de wijk. Anderijds concentreren zich hier de wijkbelangen, om te worden gecoördineerd en doorgeleid naar de hogere bestuursorganen. In het wijkhuis worden de vergaderingen gehouden van de wijkraad en de commissies die hem bijstaan; hier zetelt het dagelijks bestuur, dat het publiek in samenwerking met officiële diensten inlicht en voorthelpt in alle zaken, die voor de sociaal-culturele ontwikkeling van belang kunnen zijn.” ²⁰

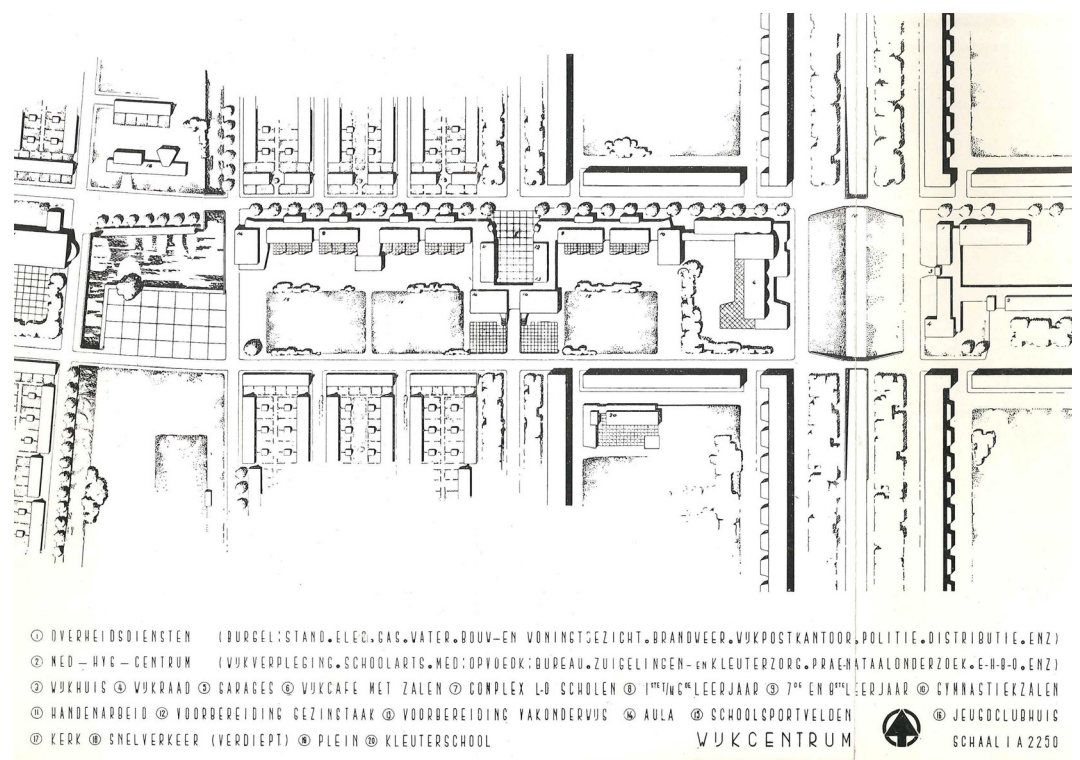
1.5 Buurthuis

Een wijk wordt in *de stad der toekomst de toekomst der stad* onderverdeeld in woonbuurten die rond het wijkcentrum liggen.

“Buurten zijn onderdelen van woonwijken, bestaande uit woningblokken en straten met enige directe voorzieningen. De afstanden binnen de woonbuurten beperken zich tot enige honderden meters, met een maximum van ca. 500 m. Buurten zijn onderdelen van woonwijken, bestaan-

WIJKCENTRUM

Bos, A. (1946), p48.

*de uit woningblokken en straten met enige directe voorzieningen. De afstanden binnen de woonbuurten beperken zich tot enige honderden meters, met een maximum van ca. 500 m. “*²¹

Behalve 500 à 1000 woningen met, dientengevolge 2000 à 4000 inwoners heeft de buurt buurtwinkels voor directe behoeften, ambachtelijke buurtbedrijven, groenvoorziening zoals een halve hectare park, een enkel buurtcafé, een zandspeelplaats, kleuteronderwijs en een buurthuis. Over dat buurthuis is de studiegroep ondubbelzinnig.

²¹
Bos, A. (1946), p.315.

²²
Bos, A. (1946), p.319.

*“Dit zou enkele niet te grote verhuurbare ruimten moeten bevatten voor kleine vergaderingen of bijeenkomsten. Gedacht wordt bv. aan een dubbel huis met doorgeslagen tussenwand. Hier zouden de genoegens en belangen van de buurt gediend kunnen worden: overdag zou er bv. een kleuterschooltje kunnen zijn; verder ruimte voor het volkshuiswerk onder jonge kinderen en ouderen, die om bepaalde redenen niet ver van huis willen gaan. Ook zou er een kleine uitleenbibliotheek aan verbonden kunnen zijn, eventueel met wisselende boekenreeksen (gemeente-bibliotheek); alles onder toezicht van een congieerge, die alleen bewakend en regelend optreedt.”*²²

OUDE NOORDEN
Bos, A. (1946), bijlage.

2.1 Opdrachtgever

De Raad voor de Gemeentelijke Wijkaccommodaties heeft een kleine twintig jaar opgetreden als opdrachtgever voor uiteenlopende welzijnsaccommodaties in Rotterdam...

1:500

MUZIEKTENT
eigen illustratie

- Algemeen
- Educatie
- Recreatie
- Cultuur
- Zorg en gezondheid
- Maatschappelijke ondersteuning
- Sport en beweging

1911

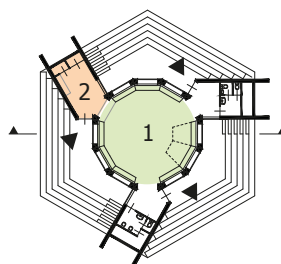
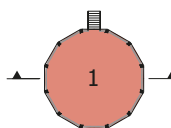
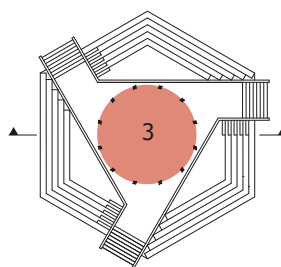
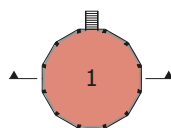
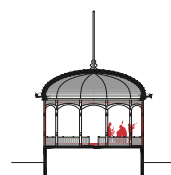
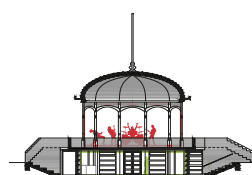
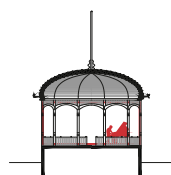
1. Podium

1970

- 1. Recreatie ruimte
- 2. Pantry
- 3. Podium

1999

1. Podium

¹ Diverse archieven, waaronder die van Kapsenberg van Waesberge B.V. en Rotterdams LEF, zijn geraadpleegd. Uitsluitend gaf de afdeling bouwtekeningen in het stadsarchief van Rotterdam.

² Redactie, (24-7-1996), p.3.

³ Redactie, (12-04-2006), p.5.

⁴ De opdracht die het OBR gaf kwam weer voort uit doelen die de dienst Kunst en Cultuur zich hadden gesteld. Wat de dienst Kunst en Cultuur was, ging in de jaren '70 over in de Raad voor Gemeentelijke Wijkgebouwen, en is nu na de nodige wijzigingen weer Kunst en Cultuur.

⁵ Egeraat, A. v., & Clement, J. (2014), p.16.

3.1 Opdrachtgever

Aan de Banierstraat staat een voormalige drukkerij die vandaag de dag dienst doet als welzijnsaccommodatie. Sinds de stichting in 1914 staat het tegen de kop van een rij huizen die een binnentuin hebben tot aan de Bogen van de Hofpleinlijn die er sinds 1908 ligt. Een bakstenen muurtje tussen het gebouw en de bogen sluit de binnentuin af van het fietspad tussen de Banier- en Vijverhofstraat. Langs het fietspad ligt een openbaar trapveld, ook wel Ammersooiseplein, in de ruimte die ontstond toen in 1984 een hoog bouwblok tegenover de Nieuwe Banier verrees.

Sinds de stichting door grafisch bedrijf Kapsenberg van Waesberge B.V. zijn weinig bouwkundige ingrepen gedaan.¹ Zo is pas na de oorlog, waarin het gebouw op ca. 200 meter na bleef staan, in 1949 begonnen met het stapsgewijs vervangen van de houten vloerconstructie door beton. Dit is, in combinatie met een aantal veranderingen van de indeling, ook in 1961 en 1974 gebeurd. Pas in 2006 vindt de eerste, en enige, ingrijpende verbouwing plaats. Dit betekend een tweede verhuizing van de uit 1899 stammende drukkerij, die dan de titel “oudste bedrijf van Rotterdam”² kan dragen.

Het wordt een ‘theaterverzamelgebouw’ waar behoefte aan was gezien het “ernstig tekort aan goede oefenruimtes in Rotterdam”.³ Verschillende theatergroepen zoals het Waterhuis, Powerboat, Siberia en Rotterdams Lef vinden hun plek in De Banier. Bouwtekeningen van ingenieursbureau IOB in het stadsarchief vermelden als opdrachtgever het Ontwikkelings Bedrijf Rotterdam.⁴ Wat toentertijd OBR was, heette in de tijd van Bos dienst van Stadsontwikkeling en wederopbouw, in de jaren '70 dienst Stadsvernieuwing, en nu Stadsontwikkeling. Concrete uitgangspunten voor het ontwerp zijn bij deze dienst echter niet te achterhalen omdat het project nog niet verjaart is.

Opdrachtgever van welzijnsaccommodatie De Nieuwe Banier lijkt niet de gemeente.

*“ Vernieuwend aan dit voorbeeld is dat bewoners het initiatief hebben genomen om in zelfbeheer een wijkvoorziening te exploiteren. Het initiatief voor de Nieuwe Banier kwam van bewoners. De toenmalige deelgemeente Noord heeft het pand aan de Banierstraat in 2012 gekocht en in september 2013 is de Nieuwe Banier officieel geopend. ”*⁵

Bij het verschaffen van financiën laat deelgemeente Noord de opdracht echter niet ongemoeid. Zo blijkt:

“ In het innovatievoorstel Accommodaties heeft het bestuur vastgelegd dat het streeft naar een wijkvoorziening per wijk, waar efficiënter gebruik

1:500

DE NIEUWE BANIER

bewerking van illustratie

door ingenieursbureau IOB

Algemeen

Educatie

Recreatie

Cultuur

Zorg en gezondheid

Maatschappelijke ondersteuning

Sport en beweging

1913

1. Werkruimte

2. Kantoor

3. Kamer

2006

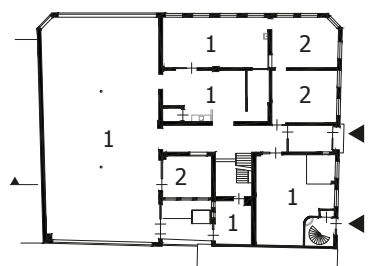
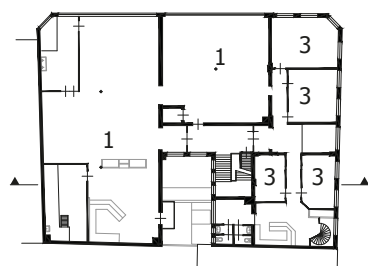
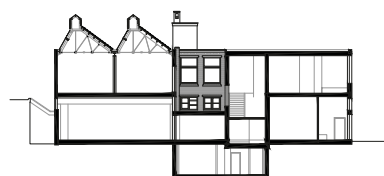
1. Repetitieruimte

2. Repro

3. Kantoor

4. Opslag

5. Kantine

van accommodaties en de wens om burgers meer invloed te geven in het beheer, de achtergrond vormen...Daarom is op 27 november 2012 besloten...om dit pand [De Banier] aan te wijzen als beoogd nieuw multifunctioneel wijkcentrum en er op aan te sturen dat, naast ruimte voor initiatieven uit de wijk en incidentele verhuringen, SWN en Noordplus hun activiteiten verplaatsen naar de Banier...Een procesbegeleider van JSO...de opdracht om als kwartiermaker op te treden en in overleg met alle partijen met een voorstel voor de programmatische en organisatorische invulling van het gebouw te komen. " ⁶

⁶
DeelgemeenteNoord (2013c),
p.2.

⁷
DeelgemeenteNoord (2013c),
p.3.

⁸
Interview met Bert Uytterlinde,
interim-manager van stichting
de Nieuwe Banier in 2014.

⁹
1946 De wijkgedachte (mei
2007). http://www.canonsociaalwerk.eu/nl/details.php?canon_id=35. Geraadpleegd
29-01-2015

¹⁰
Via het Raadsinformatiesysteem
het archief van deelraad Noord
ontsloten. Door vermelding van
de Banier in diverse documen-
ten is een redelijk beeld te
schetsen van de toenmalige
doelstellingen.

¹¹
DeelgemeenteNoord, (2012),
p. 19.

¹²
DeelgemeenteNoord, (2013a),
p. 18.

¹³
DeelgemeenteNoord, (2013b),
p. 40.

¹⁴
Idem, p.40.

¹⁵
Idem, p. 46.

3.2 Doelstellingen

In het algemeen kan gezegd worden dat de Rotterdamse overheid, sinds de 'sociale vernieuwing' van 1989, 'wijkgevoel' teweegbrengen als doel heeft voor welzijnsaccommodaties. Overigens wordt "dit nu vaker...omschreven in termen van sociale cohesie en integratie".⁹ Bij deelgemeente Noord vertaalt dit zich in maatschappelijke doelstellingen die, weliswaar concreet, voornamelijk van programmatische aard zijn.¹⁰

De Banier als wijkaccommodatie ontwikkelen om in de Agniese buurt burgerkracht verder te ontwikkelen, verdergaande talentontwikkeling plaats te laten vinden en een veilige leefomgeving te doen ontstaan. ¹¹

De Banier als wijkaccommodatie ontwikkelen voor het creëren van een eenduidig pedagogisch klimaat en talentontwikkeling. ¹²

De Banier als wijkaccommodatie ontwikkelen in de Agniese buurt zodat bewoners zich positief gaan identificeren met hun wijk. ¹³

Burgerbeheer, zoals in de Banier, intensief ondersteunen met financiële middelen en professionele inzet omdat deze opzet kwetsbaar is. ¹⁴

De Banier optimaal bezetten en multifunctioneel gebruiken. ¹⁵

De Banier als wijkaccommodatie ontwikkelen tot een breed toegankelijke gebouw met voor veel bewoners een herkenbare en aantrekkelijke programmering, die maakt dat bewoners elkaar tegenkomen, ontmoeten en interactie met elkaar aangaan. Die interactie geldt nadrukkelijk ook voor de professionele partijen die in deze accommodatie zijn gehuisvest en/of hun interventies uitvoeren. ¹⁶

Een divers theater-, dans- en muziekvoorstellingen programma, voor jong en oud. ¹⁷

Anonimiteit in de Agniesebuurt doorbreken, die versterkt wordt doordat alle instellingen waar bewoners elkaar zouden kunnen ontmoeten buiten de wijk gelegen zijn, door de Banier aan te wijzen als nieuw multifunctioneel wijkcentrum. ¹⁸

¹⁶
DeelgemeenteNoord, (2013b),
p.49.

¹⁷
Hornis, F. (2013), p. 23.

¹⁸
DeelgemeenteNoord (2013c),
p.2.

¹⁹
Interview met Bert Uytterlinde,
interim-manager van stichting
de Nieuwe Banier in 2014.

²⁰
DeelgemeenteNoord (2013c),
p.7.

²¹
[http://us7.campaign-archi-
ve2.com/home/?u=32d-
dab7c6e7d52a35c-
fa8931c&id=5f33705620](http://us7.campaign-archive2.com/home/?u=32ddab7c6e7d52a35cfa8931c&id=5f33705620).
Geraadpleegd 12-01-2015

²²
Lelieveld, A. Visie document ten
behoefte van de subsidie
aanvraag
2014; opstart werkplan
2014-2020. [http://issuu.com/
denieuwebanier/docs/
dnb_visie_4.1_digitaal_txt/1](http://issuu.com/denieuwebanier/docs/dnb_visie_4.1_digitaal_txt/1).
Geraadpleegd 13-01-2015

²³
Kerncijfers wijken en buurten
2014 (19 december 2014).
[http://statline.cbs.nl/Statweb/
publication/?DM=SLNL&PA=
82931ned&D1=0,3-21,26-
31,84-92&D2=8056&VW=T](http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=82931ned&D1=0,3-21,26-31,84-92&D2=8056&VW=T).
Geraadpleegd 1-01-2015

Over doelstellingen die het gebouw betreffen is enige onduidelijkheid. Er is niet zoiets als een draaiboek welzijnsaccommodaties (ver)bouwen. Bovendien is de ingebruikname van het gebouw “zonder aanpassingen gebeurt”. Er zijn weliswaar “plannen om een aantal zaken op te knappen zoals de toiletgroep en huiskamer”, en “de entree te verplaatsen en aan te laten sluiten op het naastgelegen...plein”, maar “de staat is matig”.¹⁹ Verder blijkt: “kosten voor het gebruiksklaar maken van het gebouw hebben betrekking op het opnieuw schilderen van de foyer en de hal, het inrichten van een keuken die voldoet aan de eisen en telefoon en computeraansluitingen. Uitgangspunt is dat de overige werkzaamheden grotendeels door inzet van bewoners zelf kunnen worden uitgevoerd”.²⁰ Dit klusplan is bijlage van de wekelijkse nieuwsbrief.²¹ Werkzaamheden als verven, afdekken, repareren en schoonmaken zijn, zoals de naam van het document doet vermoeden, echter onderhoud.

De bewoners zelf publiceerde een visie document ten behoeve van subsidieaanvraag maar dit stuk werd pas opgesteld in 2014 toen het gebouw al was geopend. Concrete doelstellingen uit dit stuk, die het gebouw betreffen zijn:²²

De ruimtes zo multifunctioneel mogelijk inrichten waardoor een breed gebruik mogelijk is.

Het gebouw aanpassen zodat ideeën voor horeca gerealiseerd kunnen worden.

Een terrasfunctie onderzoeken in de aanloop naar het herontwerp...van het Ammersooiseplein.

Het gebouw aanpassen ten behoeve van toegankelijkheid, door drempels te vervangen en een mindervalide toilet aan te brengen. 6

Het gebouw, als voorbeeld in de wijk, in stappen naar energieneutraal brengen.

3.3 Functioneren in de wijk

De Agniesebuurt is een buurt in Rotterdam net onder, gescheiden door de Noordsingel, het Oude Noorden. De buurt, 0,38 km² groot, telt 4 035 inwoners in 2 270 huishoudens.²³ Daarmee kwalificeert het zich, naar het werk van studiegroep Bos, als buurt in plaats van wijk.²⁴ De afstanden, hemelsbreed, lopen tot een maximum van 850 m. Ter vergelijking telt het Oude Noorden 16 985 inwoners op 1,07 km² met hemelsbrede afstanden tot 1900 m.

De woningen, 1926 in totaal, liggen geconcentreerd in het deel ten westen van de

24

Het Centraal Bureau voor de Statistiek verdeelt gemeenten in wijken en buurten. De buurt is daarbij “vanuit bebouwing oogpunt of sociaaleconomische structuur homogeen... afgebakend”. Een wijk bestaat vervolgens weer uit meerdere buurten. Daarom zijn de Agniese- buurt en het Oude Noorden buurten van deelgemeente Noord die als wijk van de gemeente Rotterdam bestempeld wordt.

25

<http://wijkprofiel.rotterdam.nl/nl/rotterdam/noord/agniese buurt/?toon=alles>. Geraadpleegd 23-01-2015

26

Nabijheid voorzieningen; afstand locatie, wijk- en buurtcijfers 2013 (08 juli 2014). <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=82341ned&D1=0-2%2c22-49%2c62-73&D2=8022&VW=T>. Geraadpleegd 11-01-2015

25

<http://wijkprofiel.rotterdam.nl/nl/rotterdam/noord/agniese buurt/?toon=alles>. Geraadpleegd 23-01-2015

26

DeelgemeenteNoord (2014), p.12

27

DeelgemeenteNoord (2014), p.8

Teilingerstraat. Dat maar liefst 59% van het totaal aan vierkante meters object in de buurt geen woonfunctie heeft is toe te schrijven aan het gebied ten oosten van de Teilingerstraat. De woningen dateren grotendeels van voor 1945 en van 1980 tot 1999. Het overheersende type is de meergezinswoning zonder lift. “Opvallend is dat er veel alleenstaanden en alleenstaande ouders wonen.” Ook zijn er meer lage huishoudinkomens dan gemiddeld. Het percentage sociale huurwoningen ligt dientengevolge aanzienlijk hoger dan gemiddeld in Rotterdam. Het percentage huishoudens dat de staat van onderhoud aan bebouwing in de woonbuurt goed beoordeelt ligt ver onder de norm. Dit geldt dan ook voor de subjectieve waardering van de bebouwing in diezelfde buurt. Desalniettemin is 66% alles overwegende (de woning, de buurt, de mensen, de voorzieningen en dergelijke) tevreden over de huidige woonsituatie.²⁵

De algemeen sociaal-culturele voorzieningen zoals winkels, bedrijven, groen en technische diensten zijn goed vertegenwoordigd in de Agniese buurt. De gemiddelde afstand van alle inwoners tot deze voorzieningen valt ruim binnen de 500 meter die voor een buurt ideaal gedacht wordt. Zo is die afstand tot een grote supermarkt en overige dagelijkse levensmiddelen respectievelijk 400 en 200 meter.²⁶ Voor alle dagelijkse behoeften zoals bakker, groenteboer, slager en drogist valt het percentage woningen binnen de normafstand hoger uit dan het gemiddelde van Rotterdam. Men is dan ook tevreden over het aanbod van dagelijkse boodschappen.²⁷ Behalve buurtwinkels in de plint van woongebouwen langs de buurtrand en Teilingerstraat, is met name de nabijheid van winkelcentrum Eudokiaplein hier verantwoordelijk voor.

Het groen in de buurt is op geen enkele plek particulier. Gemeenschappelijke tuinen zijn er in ieder woonblok. Tevredenheid over de grootte van deze buitenruimte en het uitzicht is echter laag. Straatgroen is er alleen in de vorm van bomen. “De buitenruimte in de Agniese buurt laat sterk te wensen over. De noodzakelijke rioleringswerken bieden gelegenheid om tegelijkertijd de stenige straten te verlevendigen door ze van gevel tot gevel te vernieuwen en ook te vergroenen.”²⁸ Het groen langs de Noordsingel is verblijfsruimte maar niet geschikt als speelplaats. “In de dichtbevolkte binnenstraten ontbreekt het aan een aantrekkelijk plein of park waardoor kinderen en jongeren veel in de straten ‘hangen’.”²⁷

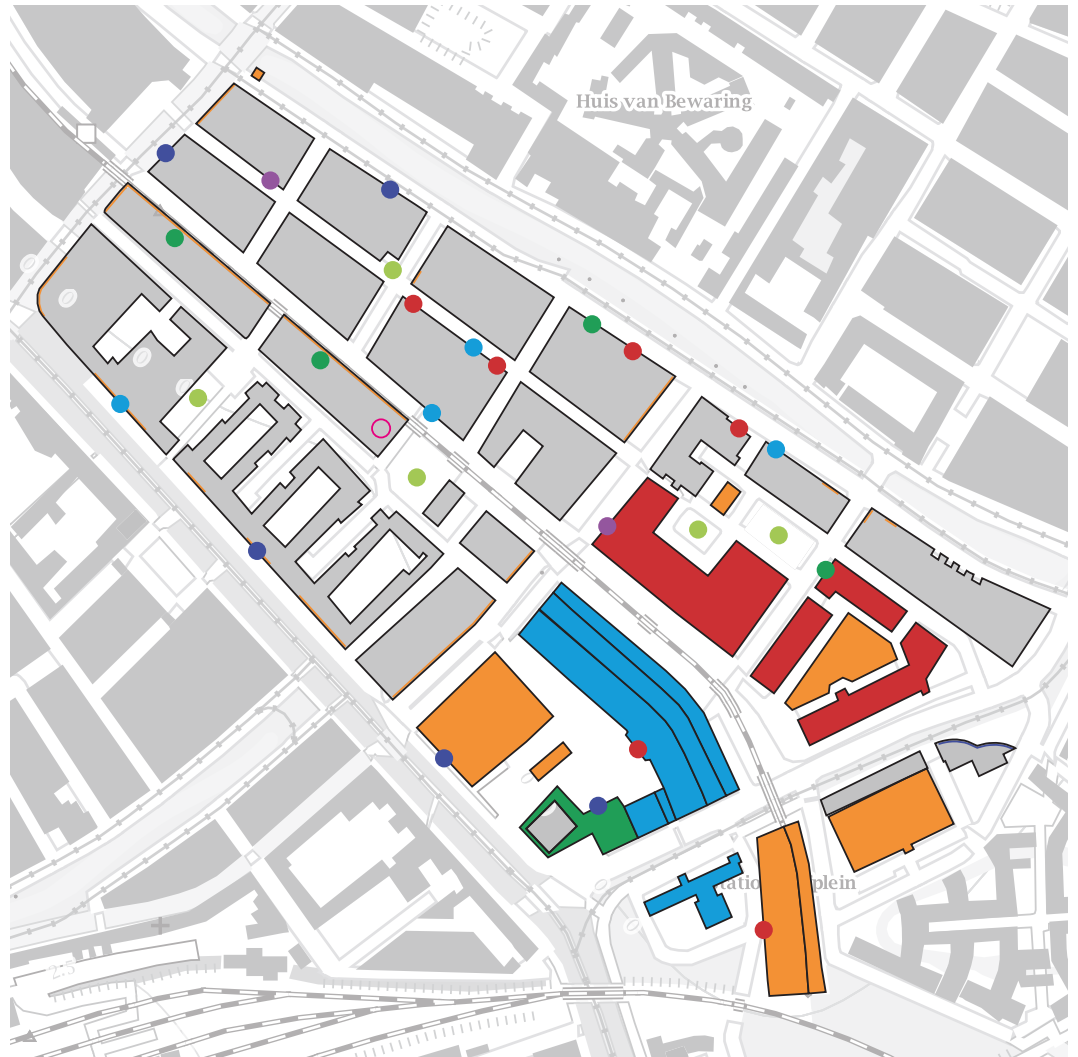
De medische verzorging ontbreekt in de beschrijving van een buurt door studie-groep Bos. Ook in de beschrijving van een wijk wordt slechts over ‘lokaliteiten’ gesproken. Het percentage woningen dat lokaal een tandartspraktijk, fysiotherapeut, huisartspraktijk en apotheek ter beschikking heeft ligt boven het gemiddelde van Rotterdam.²⁸ Men is evenwel minder tevreden over de aanwezigheid van medische eerste lijnzorg dan gemiddeld. Deze voorzieningen bevinden zich verspreid over de plint van woonblokken langs de rand van de buurt, terwijl men wellicht de voorkeur geeft aan een verzamelgebouw.

Sociale hulpverlening in de vorm van centrum voor jeugd en gezin bevindt zich, evenals het centrum voor dienstverlening, net buiten de wijk aan het Eudokiaplein. De enige vertegenwoordigers van maatschappelijk werk in de buurt zelf, te weten buurthuis Basta (stichting Welzijn Noord) en stichting Noord Plus, zijn al voor de oprichting verhuist naar De Nieuwe Banier. Verder zouden hostel de Mafkees, in

1:5000

AGNIESEBUURT
eigen illustratie

- Wonen
- Algemeen
- Zorg en gezondheid
- Maatschappelijke ondersteuning
- Recreatie
- Sport en beweging
- Educatie
- Cultuur
- de Nieuwe Banier

het Zomerhofkwartier, en stichting Kook met mij Mee Tiel, aan de Agniesestraat, hier genoemd kunnen worden.

Het sociaal verkeer van bewoners zoals in verenigingsleven en buurtcafé's ligt boven peil. Binnen een kilometer, als gemiddelde afstand van alle inwoners in de buurt, bevinden zich 43,4 Café's, 38 cafetaria's en 38,5 restaurants.²⁹ Het percentage bewoners die lid zijn van hobbyclubs of verenigingen is hoog. Een bovengemiddeld percentage zegt een keer of vaker per maand een activiteit in wijkhuis, bibliotheek of lokaal cultuurcentrum te bezoeken. Ook het wekelijks contact met vrienden, burens en buurtgenoten is bovengemiddeld.³⁰ De fysieke verschijningsvorm is hier minder eenvoudig toe te lichten, maar zeker is dat de welzijnsaccommodatie een niet te verwaarlozen rol speelt.

Sport en spel hoeft in een buurt, volgens studiegroep Bos, niet meer dan enkele zandspeelplaatsen te betekenen. Ook de wijk behoort slechts gelegenheid te bieden aan vrij spel. De schaal van een sportterrein behoort dan ook tot het stadsdeel. Vrij spel is mogelijk op een tweetal trapveldjes in de buurt waar met het nieuwe Ammersooiseplein, inclusief Duimdrop container, een derde bij komt. De nabijheid van het stadscentrum en de hoge concentratie bebouwing zonder woonfunctie biedt de buurt echter meer. Een dusdanige sportvoorziening voor de stad, binnen de buurtgrenzen, is de David Lloyd Sports & Health Club waar fitness, racket-sport en zwemmen mogelijk is. Verder heeft de Agniesebuurt nog een fitnesscentrum, vier vechtsportscholen, twee yogastudio's en drie dansscholen.

Onderwijs is voor een kleine gebied veelvuldig aanwezig en het aanbod ontstijgt dan ook de buurt. De educatieve voorzieningen van de Agniesebuurt concentreren zich in het Technicon complex, waar voortgezet maar ook middelbaar beroepsonderwijs gegeven wordt. Met het Heer Bokkel college, naast het voormalig Hofpleinstation, heeft de buurt ook een flinke basisschool met peuterspeelzaal. De Johan de Graaf, tegenover de Banier, is een school voor speciaal basisonderwijs. En kinderopvang is op twee plaatsen in de buurt te vinden.

Culturele ontwikkeling is op het niveau van de buurt volgens Bos te vertalen in een buurthuis alwaar bijeenkomsten, maar bijvoorbeeld ook de uitleen van boeken plaats kan vinden. Als voorziening is culturele ontwikkeling lastig te duiden. Het gaat aan de ene kant om bijeenkomstruimte voor organisaties die de recreatie ontstijgen zoals bijvoorbeeld Blijstroom. Aan de andere kant om uitvoeringen en tentoonstellingen die nog geen (professionele) manifestatie van kunst zijn zoals bijvoorbeeld een filmhuis (Cineac Noord, Neries45 en Kriterion), voorstelling (Hofplein), concert (Roodkapje), cultureel festival (Route du Nord) of tentoonstelling. Ook duid het educatie aan die op eigen initiatief genoten wordt zoals bij de volksuniversiteit of bibliotheek. Voor de voorzieningen van dit sociaal-cultureel aspect geldt in ieder geval dat ze slechts een ruimte en geen gebouw behoeven.

Wetenschap en kunst gaan zowel buurt als wijk te boven. Men treft in de gehele stad over het algemeen slecht één universiteit, museum, bioscoop en schouwburg. Inhoudelijk hebben we te maken met dezelfde aspecten als bij culturele ontwikkeling. De elementen zijn hier echter autonoom. Het gaat hier over een specifiek gebouw dat ingericht is op een professionele uitvoering die door de stadsbewoner bezocht wordt. Bij culturele ontwikkeling gaat het eerder om een zaal waar de

28

<http://wijkprofiel.rotterdam.nl/nl/rotterdam/noord/agniesebuurt/?toon=alles>. Geraadpleegd 23-01-2015

29

Nabijheid voorzieningen; afstand locatie, wijk- en buurtcijfers 2013 (08 juli 2014). <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=82341ned&D1=0-2%2c22-49%2c62-73&D2=8022&VW=T>. Geraadpleegd 11-01-2015

30

<http://wijkprofiel.rotterdam.nl/nl/rotterdam/noord/agniesebuurt/?toon=alles>. Geraadpleegd 23-01-2015

31

http://www.noordplus.nl/index.php?option=com_content&view=article&id=9&Itemid=15. Geraadpleegd 23-01-2015

32

<http://www.welzijnnoord-rotterdam.nl/organisatie>. Geraadpleegd 23-01-2015

33

<http://wijkprofiel.rotterdam.nl/nl/rotterdam/noord/agniesebuurt/?toon=alles>. Geraadpleegd 23-01-2015

buurtbewoner zijn eigen werk kan uitvoeren. Het doel is daarbij ontplooiing en de doelgroep om die reden beperkt tot de overzichtelijke wijk. Van beiden, maar met name van voorzieningen voor de stad, is in de Agniesebuurt sprake. Vanwege leegstand trekt de buurt veel zelfstandig kunstenaars aan. Waar in de hofbogen veel creatieve ondernemers zitten, daar is in het Zomerhofkwartier vooral sprake van creatieve industrie. Zij zijn, als ook podium Roodkapje en festival Route du Nord, verantwoordelijk voor de vele bezoekers die de buurt weten te vinden. Dit wordt nog eens versterkt door de recent aangelegde Luchtsingel, die het voormalig Hofpleinstation verbindt met het Schieblok.

De Nieuwe Banier functioneert naar eigen zeggen als huiskamer voor de buurt. Het buurthuis bestaat volgens studiegroep Bos in eerste instantie om de buurt te versterken. Daarmee staat voor alles de schaal en doelgroep van activiteiten vast. In die activiteiten liggen relevante aspecten van het sociaal-culturele leven besloten. Ter vergroting van 'zelfredzaamheid', van met name de minder bedeelden, is er sociale hulpverlening. Ter verheffing van buurtbewoners is er culturele ontwikkeling, volgens studiegroep Bos het voornaamste aspect van een buurthuis. Tijdens die activiteiten, voor en door buurtbewoners georganiseerd, is er sprake van sociaal verkeer. Men ontmoet, maakt kennis en leert van elkaar waardoor een sociale cohesie wordt opgebouwd die de buurt versterkt. Zo kan, middels inwoners, een buurt de waarde van louter bebouwing ontstijgen. En ontstaat lokaal het centrum dat een gelijkwaardige, maar laagdrempeliger, tegenhanger is van het stadscentrum.

De sociale hulpverlening in de buurt concentreert zich in De Nieuwe Banier, die daarmee een belangrijke rol vervult. Stichting Noordplus doet "activiteiten op het gebied van talentontwikkeling, opvoedingsondersteuning en ouderenbeleid...zo is een groot deel van de bezoekers werkloos, hebben zij weinig geld te besteden, beheersen zij de Nederlandse taal niet of slecht en zijn er in sommige gevallen moeilijkheden met de opvoeding van kinderen."³¹ Stichting Welzijn Noord specialiseert zich "in het werken met kinderen, tieners, meiden en jongeren". Ook zij leggen het accent op talentontwikkeling met als doel "het versterken van competenties van jeugdigen – en hun ouders – om te groeien naar zelfredzame bewoners die meedoen aan het leven in hun buurt, wijk of stad".³² Specifiek aan de Agniesebuurt is dat een bovengemiddeld percentage bewoners niet-westers allochtoon is en aangeeft moeite te hebben met spreken, lezen en schrijven van de Nederlandse taal.³³ Om die reden is er bij de doelstellingen, van de toenmalige deelgemeente, nadrukkelijk aandacht voor taalonderwijs.

Bij culturele ontwikkeling op het niveau van de buurt gaat het hoofdzakelijk om accommodatie van eigen initiatief. Het ogenschijnlijke overschot aan culturele voorzieningen in de buurt ontnemt daarom niet het bestaansrecht van De Nieuwe Banier. Het Zomerhofkwartier en de Hofbogen voorzien een afzonderlijke groep ondernemers van een plek om nieuw publiek te trekken. De welzijnsaccommodatie geeft particulieren, als ook bovenstaande ondernemers, uit de wijk ruimte om iets voor diezelfde wijk op te zetten. Tot op heden functioneert dit echter onvoldoende. "Het 'meedoen van bewoners' in de Agniesebuurt scoort [laag]...:

de werkloosheid is hoog, minder bewoners doen aan mantelzorg en ook het aantal vrijwilligers is ver onder het Rotterdamse niveau.”³⁴ De Nieuwe Banier “trekt bijzonder weinig mensen en is meer ’t clubgebouw voor de vrijwilligers die er werkzaam zijn...in de huiskamer zijn ook weinig activiteiten om nieuwe gasten te trekken”.³⁵

Bovenstaande aanhaling komt het sociaal verkeer niet ten goede. Conclusie van de interim manager is dan ook: “de nieuwe banier functioneert matig”. Behalve het bestuur is ook het gebouw daar debet aan. “De entree, weinig opvallend, is niet uitnodigend en het roken/hangen voor de deur maakt het niet beter. Wat ook niet meewerkt is dat je vanaf de straat niet naar binnen kunt kijken...daarnaast worden bezoekers ook niet aangesproken door de aanwezige vrijwilligers.”³⁶

De centrumfunctie van De Nieuwe Banier manifesteert zich onvoldoende. Om bewoners in beweging te brengen moet in eerste instantie duidelijk zijn waar zij welkom zijn. Als drukkerij of theaterverzamelgebouw voldeed het fysieke voorkomen van de accommodatie. De doelstellingen benadrukken echter dat De Nieuwe Banier meer op de voorgrond moet treden. De opknapbeurt van het Ammersooiseplein biedt daarvoor een kans. “Wijkcentrum De Nieuwe Banier is in 2018 een laagdrempelige voorziening in de Agniesebuurt. Samen met het opgeknapt Ammersooiseplein functioneert deze plek als het hart van de wijk.”³⁷ Dat leidt dan op zijn beurt tot: “het programma dat bewoners in De Nieuwe Banier samenstellen wordt diverser en intensiever. Hierdoor worden steeds meer bewoners verleid om actief te worden. Dat geldt zeker voor jongeren, zij krijgen ruimte om activiteiten te organiseren. Ook organisaties vinden steeds beter de weg naar De Nieuwe Banier om er programma’s of activiteiten uit te voeren”.³⁸

34

DeelgemeenteNoord (2014),
p.10

35

Interview met Bert Uytterlinde,
interim-manager van stichting
de Nieuwe Banier in 2014.

36

Idem

37

DeelgemeenteNoord (2014),
p.10

38

DeelgemeenteNoord (2014),
p.11

3.4 Typering van de ruimtes

3.4.0 Entree

De entree van het gebouw ligt aan de Banierstraat waar, geflankeerd door twee huizenrijen, tweerichtingsverkeer aan beide zijden van de straat kan parkeren. Ter plaatse van de Nieuwe Banier wordt ook geparkeerd waardoor zowel het pand als de entree minder goed zichtbaar zijn. Het voorportaal, centraal in de symmetrische voorgevel, wordt gevormd door twee bakstenen pilasters die doorlopen tot boven de dakrand en daar middels fronton het gebouw bekronen. Boven de latei, die de entree overdekt, wordt tussen de pilasters over de volle hoogte van de eerste verdieping een banier omhoog gehouden. Deze luidt: de nieuwe banier.

De gang wordt direct, zonder tussenkomst van een portaal, na het openen van de deur betreden. Vooral de hoogte, van bijna 4 meter, valt op. De rechte gang is in een oogopslag te overzien en eindigt bij de ingang van het theater. Er wordt in de gang weliswaar rondgehangen, maar er is geen meubilair om dat te faciliteren dus is er geen programma aan toegeschreven. Een platformlift die tijdens de verbouwing in 2006 is toegevoegd maakt de verdieping toegankelijk voor een rolstoel. Dat voor die gebruikers nog enige aanpassingen nodig zijn om het gebouw ook

1:200

DE NIEUWE BANIER

bewerking van illustratie

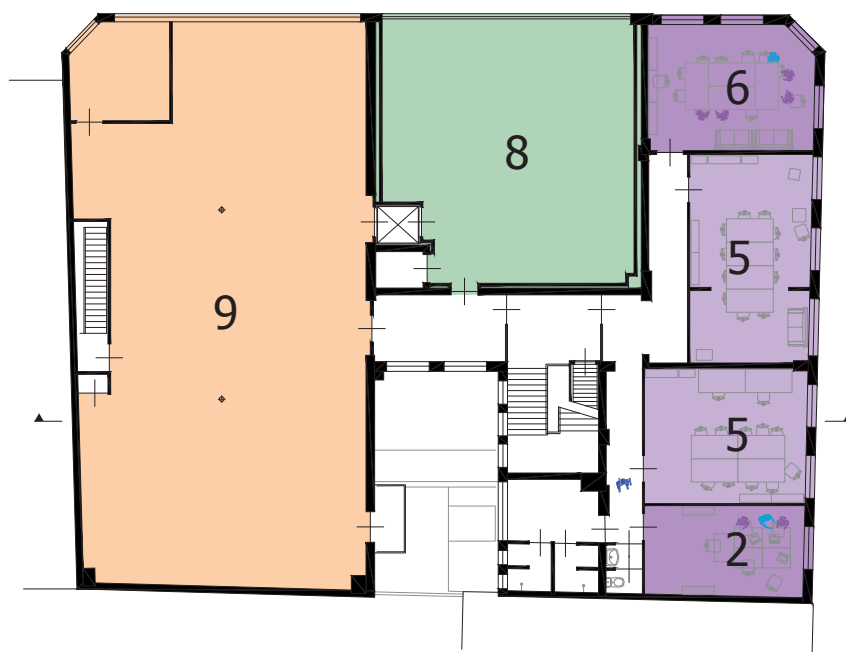
door ingenieursbureau IOB

- Algemeen
- Educatie
- Recreatie
- Cultuur
- Zorg en gezondheid
- Maatschappelijke ondersteuning
- Sport en beweging

2013

- 1. Kantoor de Nieuwe Banier
- 2. Kantoor Noordplus
- 3. Meidenkamer
- 4. Kinderbieb
- 5. Bijeenkomst ruimte verhuur
- 6. Bijeenkomst ruimte Pameijer
- 7. Huiskamer
- 8. Dansstudio
- 9. Multifunctionele zaal
- 10. Theaterzaal

rolstoelvriendelijk te maken, blijkt uit de doelstellingen.

Het royale trappenhuis geeft op de begane grond toegang tot een washok en keldertrap. Het bordes ontsluit, op de tussenverdieping, een toiletgroep voor zowel dames als heren. Op de verdieping is het plafond iets lager met 3.5 meter. Vanwege brandcompartimentering moet men vanaf hier nog twee deuren door alvorens een ruimte te betreden. Door de linker deur komt men in een halletje, met garderoberekken, die toegang geeft tot de grote zaal en dansstudio. De rechter deur komt uit in een gang die, behalve kantoor en bijeenkomstruimten, een toilet en douche-ruimte toegankelijk maakt.

3.4.1 Kantoor

Het kantoor van stichting De Nieuwe Banier (#) is, met 13 m², de kleinste verblijfsruimte van het gebouw. Aan het einde van de gang om de hoek ligt het redelijk afgezonderd. Ondanks dat het geen ideale plek is om toezicht te houden, wat dan ook vanuit de huiskamer gebeurt, is de bel van de voordeur wel hoorbaar. Een enkel raam verlicht de ruimte waar twee vaste werkplekken en een archiefkast het meubilair vormen. Wie er zit wisselt, maar de plekken zijn voorbehouden aan het bestuur van de stichting. Eventuele vergaderingen, met bijvoorbeeld gebruikers of vrijwilligers worden in een bijeenkomstruimte op de begane grond gehouden.

Het kantoor van stichting Noordplus (#) op de eerste verdieping is ongeveer 21 m². Het is de meest besloten ruimte die de stichting in het gebouw gebruikt. Waar op de begane grond activiteiten met een luchtig karakter zoals creatieve workshops en kooklessen plaatsvinden is de programmering van Noordplus boven serieuzer. De bijeenkomstruimtes op de verdieping bieden dan ook enige privacy bij onder andere taalles, huiswerkbegeleiding en voorlichting. Het meest gesloten, aan het einde van de gang, is tenslotte het kantoor. De enige toegang voor buurtbewoners tot deze ruimte is dan ook tijdens sociaal spreekuur. Een viertal bureau's en twee archiefkasten voorzien werknemers van Noordplus van een permanente werkkamer.

3.4.2 Meidenkamer

De meidenkamer (#) is een bescheiden 18 m².. Vooral de plafondhoogte van 2,3m geeft de ruimte vertrouwde, en ten opzichte van overige ruimtes zelfs knusse, afmetingen. Het is de meest besloten ruimte van het pand. Slechts het glas in de deur geeft zicht op wat er binnen gebeurt omdat de hooggeplaatste ramen aan een afgesloten binnenplaats grenzen. De inboedel is gericht op ontspanning. Een flinke bank vult de ruimte links van de ingang. De deur is alleen open bij activiteiten georganiseerd door Welzijn Noord, die de ruimte huren. Deze stichting verricht in verschillende welzijnsaccommodaties, van vier wijken in stadsdeel Noord, jongerenwerk. In De Nieuwe Banier organiseren ze op de begane grond wekelijks een spreekuur en kooklessen. In de dansstudio zijn er dans- en zangactiviteiten, en in een bijeenkomstruimte taalles. De nadruk ligt bij dit alles op talentontwik-

DE NIEUWE BANIER
[eigen fotomateriaal](#)

V.l.n.r.: Entree - Huiskamer
Kinderbieb - Meidenkamer
Kantoor - Dansstudio
Theater - Grote zaal

keling. Zo ook in de meidenkamer waar 'ontdek je talent' en 'girls only' de activiteiten zijn. De meidendisco in het theater is een initiatief van de meiden die in de meidenkamer samenkomen.

3.4.3 Kinderbieb

De kinderbieb (#) is 24 m². Het is tijdens openingsuren door twee hoge ramen mooi verlicht. Deze 'buurtbieb' is op initiatief van een buurtbewoonster opgezet en ingericht. Zij leest te midden van verschillende wandkasten vol herwonnen boeken tweemaal in de week voor aan een ronde kindertafel. Het is de enige ruimte met een permanente functie door buurtbewoners. Vanwege het openbare karakter had een plek direct aan de gang, zoals de huiskamer, logischer geweest. De lichtinval van de enige ruimte die daar voor in aanmerking komt, de meidenkamer, is daarentegen dermate beperkt dat die zich niet leent voor een bibliotheek-functie. Bij een gebrek aan vrijwilligers is de bibliotheek tot op heden tweemaal per week open. Voor volwassenen staat in de huiskamer, die altijd open is, een flinke rij 'reizende boeken'.

3.4.4 Bijeenkomstruimte

De bijeenkomstruimten voor verhuur op de begane grond (#) zijn 27 en 33 m². Deze kamers, ook wel Banier 1 en 2, zijn zo multifunctioneel mogelijk ingericht. Met uitzondering van een enkele kast en een whiteboard zijn de ruimtes vrij in te richten. Daartoe zijn er in iedere ruimte lichte tafels met losse stoelen beschikbaar om naar wens te plaatsen. Zo hebben de ruimtes in de loop der tijd activiteiten als spreekuur, loket, les, flexwerk, open gesprek, overleg, bemiddeling, vergadering, workshop en presentatie geacommodeerd. Opvallend is dat in deze twee kamers, in tegenstelling tot die op de verdieping, ook wel eens een initiatief van buiten de wijk plaatsvindt.

De bijeenkomstruimten voor verhuur op de verdieping (#) zijn 31 en 36 m². Deze ruimtes, ook wel Banier 5 en 4, zijn vrijwel uitsluitend in gebruik door de maatschappelijke organisaties Noordplus en Welzijn Noord. Dit komt mede omdat deze organisaties een dagelijks programma hebben met gezette tijden. Het verschil in inrichting weerspiegelt echter niet in die agenda. De kleinere ruimte naast het kantoor van Noord Plus is vrijwel identiek aan bovenstaande bijeenkomstruimtes. De grotere ruimte heeft daarbij nog eens twee banken en een televisie wat duidt op de mogelijkheid tot ontspanning. De kleinere ruimte biedt, uitsluitend door Noord Plus, naailes, conversatieles, alfabetiseringscursus, huiswerkbegeleiding en incidentele voorlichting. In de ruimte met banken hetzelfde programma zonder naailes en met 'taal en talent' van Welzijn Noord.

De bijeenkomstruimte van Pameijer TV (#) is 29 m². Omdat banier 3 permanent verhuurd is aan Pameijer is dit hoofdzakelijk een werkkamer. Naast een redactie-vergadering op maandag, theorie- en praktijkles op woensdag en vrijdag is dit de

DE NIEUWE BANIER
eigen fotomateriaal

Meidenkamer
Kinderbib
Bijeenkomstruimte

uitvalsbasis voor het actieve team. Omdat ze hier veelvuldig verblijven is er ook een bank ter ontspanning.

Deze ruimtes deden reeds in het theaterverzamelgebouw dienst als kantoorruimte waardoor de nodige stopcontactpunten aanwezig waren. Om ook hedendaagse flexwerkplekken te accommoderen is een draadloos netwerk aangebracht. De behoefte van lokale zzp'ers aan een representatieve plek om te werken, of opdrachtgevers en gasten te ontvangen, blijkt evenwel minimaal.

3.4.5 Huiskamer

De huiskamer (#) is ongeveer 62 m². Het is, behalve de eerste, ook de meest gebruikte ruimte in het gebouw. In tegenstelling tot wat de naam doet vermoeden is deze ruimte niet open, noch direct zichtbaar bij binnenkomst. De inrichting doet de term echter wel eer aan. Er is een open keuken, met blad dat de gehele achterwand bestrijkt. Diverse kooklessen in groepsverband, en catering tijdens evenementen in beide zalen vragen meer dan de keuken van, voorheen, een kantine kan bieden. Dat uit zich onder andere in de afwas die in het washok wordt gedaan. Bij die keuken hoort een lange eettafel met plek voor diners, maar ook de dagelijkse lunch of hap. Tenslotte is er veel meubilair ter ontspanning. Een bank die langs de volledige wand rechts loopt, en een verhoogde zithoek links in de ruimte. De meest informele en ongedwongen ontmoetingen vinden hier plaats want de deur staat immers, ogenschijnlijk, altijd open. Het programma van deze ruimte, openbaar van karakter, beslaat het gehele spectrum aan activiteiten in de Nieuwe Banier. De stichting, de welzijnszorg en buurtbewoners maken op eigen initiatief gebruik van deze ruimte. Buurtbewoners organiseren bijvoorbeeld borrels zoals het ZZP café en de Tea & Social speciaal voor expats. Ze organiseren workshops, een handwerkclub en de cultuurmix avond met optredens uit eigen kring. Maar ook ernstiger bijeenkomsten als die van Blijstroom, Wijkcoöperatie en DIY zijn creaties van buurtbewoners.

3.4.6 Dansstudio

De dansstudio (#) bestaat uit 87 m² aan lege ruimte. De enige aankleding is een spiegel op de achterwand en vloerbedekking die bevorderlijk is voor dans. De ruimte is multifunctioneel in zoverre dat verschillende soorten dans, beweging en zanglessen worden gegeven voor in het bijzonder jong en oud. Behalve Noordplus en Welzijn Noord zijn er ook een aantal particulieren, niet per se uit de buurt, die de studio op vaste tijden huren.

3.4.7 Grote zaal

De grote zaal (#) is 204 m² met een vrije hoogte van 3.7 m tot aan vakwerken

DE NIEUWE BANIER
eigen fotomateriaal

Huiskamer

die twee daklichten op een hoogt van 6 m houden. Dankzij die daklichten is de ruimte in uitstekende staat om exposities te houden wat bijvoorbeeld afstudeerders van Willem de Koning al eens deden. Behalve een kast langs de achterwand waar behalve technische installaties ook een trap richting de nooduitgang zit, is in de hoek van de ruimte een berghok te vinden. De stoelen, opklapbare en staan tafels aldaar zorgen dat de zaal ook voor bijeenkomsten als vergaderingen, presentaties, workshops, borrels, netwerk en andere evenementen voor groter publiek verhuurd kan worden. De vloer is echter, vanwege het kolomvrij maken van de theaterzaal bij de verbouwing in 2006, niet geschikt voor dans.

3.4.8 Theater

Het theater (#) is een ononderbroken ruimte van 205 m² met 4.3 m aan vrije hoogte. De ramen aan weerszijden zijn bedekt met dikke theatergordijnen. Diezelfde doeken, aan een railsysteem in het plafond, worden gebruikt om een gewenste setting te creëren. De volledige installatie voor audio, video en belichting van het theaterverzamelgebouw is achtergebleven. Daar hoort ook een mobiele tribune bij. Zodoende is de Nieuwe Banier een volwaardig culturele voorziening in de Agniesebuurt waar een hoge concentratie aan toneelscholen aanwezig is. Behalve repetities is er dan ook een variëteit aan voorstellingen voor breed publiek. Hieronder is ook de maandelijkse Vpro Tegenlicht meet up te scharen. Af en toe is er een try-out exclusief voor buurtbewoners. Tevens van een lokaal karakter zijn evenementen als de meidendisco, talentenjacht, kerstfeest, Noorderbioscoop, WK voetbal kijken en het maandelijkse Repair café Noord.

DE NIEUWE BANIER
eigen fotomateriaal

Dansstudio
Grote zaal
Theaterzaal

CONCLUSIE

Doel van dit onderzoek was het ontwerp van welzijnsaccommodatie de Nieuwe Banier, middels architectuurhistorisch onderzoek, te analyseren en beoordelen.

Om die reden is, met behulp van het theoretische werk van studiegroep Bos, een bouwkundige definitie gezocht waaraan het gebouw kon worden getoetst. Daarbij bleek het functioneren in de wijk van essentieel belang.

Een tweede toetssteen waren de doelstellingen. In het geval van de Nieuwe Banier was echter geen sprake van ontwerpuitgangspunten, aangezien het gebouw zonder aanpassingen in gebruik is genomen. Daarom is het teruggrijpen op beleid hier relevant, omdat wordt ingegaan op het bestaansrecht van welzijnsaccommodaties in het algemeen.

De uiteindelijke analyse is grotendeels gebaseerd op een typering van de ruimtes in deze specifieke welzijnsaccommodatie. De praktijk brengt consequenties van de intenties aan het licht van het ontwerp, of de ingebruikname, dat daarmee positief of negatief beoordeelt kan worden.

4.1 Wat is een welzijnsaccommodatie

Uitgaande van het werk door studiegroep Bos is een welzijnsaccommodatie, bouwkundig gezien, een accommodatie van bepaalde omvang. Twee maatvoeringen zijn te onderscheiden, namelijk buurt- en wijkhuis. Beide bestaan uit multifunctionele ruimtes die ingericht zijn om een divers sociaal-cultureel programma te huisvesten. Het wijkhuis dient een wijk dat met twintig- tot veertigduizend inwoners qua schaal vergelijkbaar is met een deelgemeente in Rotterdam. Daarmee is het wijkhuis, zoals door Bos omschreven, in dit onderzoek uitgesloten als definitie van een welzijnsaccommodatie. De wijk is onderverdeeld in buurten met twee- à vierduizend inwoners die ieder een buurthuis omvatten. Dit zou enkele niet te grote verhuurbare ruimten moeten bevatten voor kleine vergaderingen of bijeenkomsten.

Het buurthuis functioneert als sociaal-cultureel centrum van de buurt. Het voorziet slechts in ruimte. De ruimte dient door buurtbewoners te worden geactiveerd wat de gemeenschapszin sterkt. Die activiteiten worden door Bos gekarakteriseerd als culturele ontwikkeling.

De Nieuwe Banier is een gebouw met enkele, vijf om precies te zijn, niet te grote verhuurbare ruimten voor kleine vergaderingen en bijeenkomsten. Ook heeft het een kleine uitleenbibliotheek, een huiskamer, meidenkamer en twee kantoren. Omdat het een voormalig drukkerij is, is het groter dan een dubbel huis met door- geslagen wanden. Bovendien bevat het drie grote ruimtes die, in de periode dat het een theaterverzamelgebouw was, omgebouwd zijn tot theaterzaal, multifunctionele

zaal en dansstudio.

Van een architectonisch type dat zich welzijnsaccommodatie laat noemen is niet op de Banierstraat geen sprake. De Nieuwe Banier wordt door buurtbewoners, tot spijt van de interim manager, dan ook niet als zodanig herkend. Dit levert de nodige problemen op bij de centrumfunctie die het, met name voor nieuwe bezoekers, niet kan vervullen.

4.2 Waartoe dient een welzijnsaccommodatie

De term zelf duidt aan dat het betreffende gebouw welzijn dient te accommoderen. De Raad voor de Gemeentelijke Wijkaccommodaties is verantwoordelijk voor deze gebouwen in Rotterdam tijdens een periode die gekenschetst kan worden door de omslag van faciliteren naar veroorzaken van gemeenschapszin.

Dat het buurthuis slechts voorziet in ruimte is bij de Nieuwe Banier niet geldig. Het doel dat de welzijnsaccommodatie dient is in de loop der jaren dan ook veranderd van gemeenschapszin cultiveren naar gemeenschapszin teweegbrengen. Een gevolg daarvan, direct waarneembaar in de Nieuwe Banier, is de intrede van sociale hulpverlening bij buurthuizen. Zoals reeds benoemd tijdens de inleiding worden hedendaagse buurthuizen geassocieerd met welzijnszorg. Desalniettemin moet geconstateerd worden dat het er strikt genomen, volgens studiegroep Bos, niet thuis hoort. Het zou te ver gaan om het geringe animo zelf activiteiten in de Nieuwe Banier te ontplooiën aan welzijnszorg toe te schrijven. Het blijkt namelijk dat juist deze organisaties in de Nieuwe Banier, als kwartiermaker, de nodige inspanningen hebben geleverd om buurtbewoners op eigen kracht de accommodatie te laten exploiteren.

4.3 Hoe werkt een welzijnsaccommodatie

Het gebouw werkt op sommige punten beter dan op andere als buurthuis. Zo is de entree slecht zichtbaar en weinig uitnodigend voor een centrum van de buurt. De indeling van ruimtes, erfgoed van voorgaande gebruikers, in verschillende groottes laat een breed scala aan activiteiten toe. De Nieuwe Banier faciliteert lokale initiatieven die door buurtbewoners worden georganiseerd. Het aantal ruimtes leidt echter tot onderbezetting waardoor actief buiten de buurtgrenzen gezocht moet worden naar interesse. Grote raampartijen voorzien de ruimtes van een overvloed aan daglicht wat ze de nodige allure geeft. Dat ze relatief hoog zijn geplaatst verkleint daarentegen de zichtbaarheid. De rechte gang, het royale trappenhuis en de voorgeschreven compartimentering maken het gebouw al bij een eerste bezoek overzichtelijk. De verdeling in, grofweg, openbare activiteiten beneden en besloten bijeenkomsten boven draagt daar aan bij. Wat in het overzicht ontbreekt is de prominente rol van de huiskamer in dit gebouw. Deze ligt weliswaar direct na de ingang, aangekondigd door een provisorische informatiekraam, maar pas in het voorbijgaan is er een glimp van op te vangen.

Bij een vergelijking van de omschrijving door studiegroep Bos met een daadwerkelijk buurthuis is, bouwkundig gezien alleen iets te zeggen is over de verhouding tussen buurt en bijbehorend huis. Is de verhouding proportioneel, dan ligt het buurthuis centraal in de buurt en zijn de ruimtes multifunctioneel. Voor de Agnie-sebuurt, kleinste buurt van Rotterdam Noord, oogt de Nieuwe Banier te groot als buurthuis. Hierbij is de, voorlopig, beperkte gang van buurtbewoners richting de welzijnsaccommodatie in ogenschouw genomen. Dankzij haar verleden als theaterverzamelgebouw bezit het pand echter veel potentie.

BRONNEN

Literatuurlijst

- 1946 Bos, A. (1946). *De stad der toekomst de toekomst der stad; een stedenbouwkundige en sociaal-culturele studie over de groeiende stadsgemeenschap*. Rotterdam: Voorhoeve.
- 1949 Embden, S. J. v. (1949). Twee boeken, twee werelden. *Bouw*, 4(32), 558-576.
- Geyl, W. F. (1949). *Wij en de wijkgedachte*. Utrecht: V. en S.
- 1978 Jonker, G. (1978). Zaalverhuur of snijpunt van wegen. Helpen 'ontmoetingscentra' wel tegen de levensverschraling? *Bouw*(5), 57-58.
- 1982 Amerongen, W. P. v. (1982). Over Jan Buijs, de Volharding in Den Haag en veelzijdigheid. *Bouw*, 37(11), 24-29.
- 1986 Bulthuis, P. (1986). *Even uit de anonimiteit: 15 jaar Raad voor de Gemeentelijke Wijkaccommodaties (1971-1986)*. Rotterdam: RGW.
- 1990 Diemen, A. v., & Moerman, H. (1990). *Op maat gemaakt: bouwen voor welzijn*. Rotterdam: WWZ.
- 1996 Redactie. (24-7-1996). Van boekdrukkunst tot digitale druktechnieken - drukkerij Van Waesberge BV oudste bedrijf in Rotterdam, *Maasstad weekbladen*, p. 3.
- 2003 Depaule, J. C., & Panerai, P. (2003). *De rationele stad van bouwblok tot wooneenheid* (4e dr. ed.). Nijmegen: SUN.
- 2004 Blom, A., Jansen, B., & Heide, M. v. d. (2004). *De typologie van de vroeg-naoorlogse woonwijken*. Zeist: Rijksdienst voor de Monumentezorg.
- 2006 Redactie. (12-04-2006). Oude drukkerij Banier wordt theatergebouw, *AD Rotterdams Dagblad*, p. 5.
- 2008 Besemer, M. (2008). *The importance of the neighborhood for transnational communities. An explorative research on the Jewish community in Buenos Aires, the Japanese in São Paulo and the Surinamese in Amsterdam in relation to planning strategies*. (Master's thesis), Universiteit Utrecht.
- 2009 Redactie. (4-11-2009). Check hoewreedbenij.nl 'Geweld in het theater vinden jongeren zelfs vaak té dicht op hun huid', *De Havenloods*.
- Tashakoor, A. (27-5-2009). Nieuwe theatergroep belooft heel veel kabaal, *AD Rotterdams Dagblad*, p. 9.
- 2010 Lindemann, S., & Schutten, I. (2010). *Stedelijke transformatie in de tussentijd. Hotel Transvaal als impuls voor de wijk*. Amsterdam: SUN.

- 2012 Broekhuizen, D. (2012). Sociale centra voor een veranderend land. Nieuwe netwerken bij herbestemming. In A.Blom (Ed.), *Atlas van de wederopbouw Nederland 1940-1965. Ontwerpen aan stad en land* (pp. 63-68). Rotterdam: Nai010 uitgevers.
- Broekhuizen, D. (2012). Basischolen met wijkfuncties. *de Architect*(5), 41-44.
- DeelgemeenteNoord. (2012). *Tussenbalans 2012*.
- 2013 DeelgemeenteNoord. (2013a). *Voortgangsrapportage 9 sporen Jeugd- en Jongerenbeleid*.
- DeelgemeenteNoord. (2013b). *Programmabegroting 2014 ontwerp 05-09-2013; Deelgemeente Noord*.
- DeelgemeenteNoord. (2013c). *Agendapost 6 juni 2013*.
- Hornis, F. (2013). *Ruimtelijk kader Agniesebuurt; concept*.
- Keunen, Y. (2013, 14-09-2013). *Wijkcentrum nieuwe stijl, Algemeen Dagblad*.
- 2014 DeelgemeenteNoord. (2014). *Gebiedsplan Noord*.
- Egeraat, A. v., & Clement, J. (2014). *Het Wmo-kader Rotterdam 2015 'Rotterdamers voor elkaar'; Van verzorgingsstaat naar verzorgingsstraat*.

Archieven

- 1899 1405 Kapsenberg van Waesberge B.V.
19e-20e eeuw (Stadsarchief Rotterdam)
- 1932 Archief van A. Bos (1894-1984)
1932-1980 (Het Nieuwe Instituut voorheen NAI)
- 1937 491.04 Dienst Stadsontwikkeling correspondentie
1937-1970 (Stadsarchief Rotterdam)
- 1948 1383 Dienst (Sport en) Recreatie Rotterdam
1948-1993 (Stadsarchief Rotterdam)
- 1967 389 Stichting Communicatie '70
1967-1970 (Stadsarchief Rotterdam)
- 1977 810 Projectgroep stadsvernieuwing Agniesebuurt
1977-1990 (Stadsarchief Rotterdam)
- 1998 1478 Rotterdams LEF
1998-2008 (Stadsarchief Rotterdam)
- 2010 Archief van voormalige deelraad Noord
2010-2014 (Raadsinformatiesysteem Rotterdam)

